

Н.В. Оляднічук, кандидат економічних наук, доцент
Уманський національний університет садівництва

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

При цивільно-правових відносинах контрагентом є фізична або юридична особа – одна зі сторін договору-угоди. Контрагентами виступають обидві сторони договору по відношенню один до одного, тобто кожна сторона, що укладає контракт, вважається контрагентом.

Належна організація розрахунків з контрагентами потребує суворого дотримання фінансової дисципліни, вчасної оплати боргів за зобов'язаннями і забезпечення своєчасного одержання коштів за реалізовану продукцію та надані послуги. Затримання оплати за одержані матеріальні цінності або несвоєчасне надходження коштів за реалізовану продукцію та надані послуги призводить до фінансових труднощів у здійсненні господарської діяльності. Несвоєчасні розрахунки створюють взаємну заборгованість між виробниками і споживачами продукції, призводять до заборгованості за виплатами працівникам, що викликає погіршення соціального стану працездатного населення.

Всі взаєморозрахунки підприємства з контрагентами поділяються на кілька видів і мають свої особливості. Якщо мова йде про постачальників, то можливі розрахунки в кредит або на будь-яких інших умовах. В цьому випадку бухгалтером оформляються платіжні доручення, акредитиви, чеки, векселі і ряд інших документів. Якщо оплата товарів або послуг проходить без затримок, то зазвичай використовується платіжне доручення. Якщо ж у постачальника виникли проблеми, то застосовують розрахунок по інкасо.

Для взаєморозрахунків з контрагентом призначено синтетичні рахунки, де відображається узагальнена інформація про господарські засоби в грошовому вимірнику, та аналітичні рахунки, інформація на яких представлена в грошовому та натуральному вимірниках.

Взаєморозрахунки з контрагентами відіграють важливу роль в діяльності підприємства, тому завжди повинні обліковуватися безпомилково і в чітко встановлені терміни. Одним із дієвих шляхів зміцнення фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності є контроль за фактичним станом їх розрахунків, динамікою дебіторської та кредиторської заборгованості, виявлення фактів навмисного спотворення облікових даних суб'єктами господарських зв'язків. Важливого значення набувають питання законності обмінних операцій, їх доцільності, документальної обґрунтованості та правильності відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

У бухгалтерському обліку підприємства зобов'язання виникають не в момент укладення договору, а після здійснення однією зі сторін передбачених в ньому дій, внаслідок яких виникає заборгованість однієї сторони перед іншою.

У практичній діяльності підприємств розрахунки за товарними операціями не співпадають з часом реалізації та надходження коштів. Цим пояснюється виникнення дебіторської і кредиторської заборгованості. Чинна в Україні система розрахункових операцій між контрагентами (покупцями й постачальниками) не достатньо відповідає вимогам прискорення грошового обігу і зміцнення фінансового стану підприємств, що призводить до нестабільності у постачанні необхідних матеріальних ресурсів та реалізації виробленої продукції.

Важливим питанням обліку взаємної заборгованості між контрагентами є її оцінка. Методи оцінки заборгованості в Україні визначені П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 11 «Зобов'язання». Тому при укладанні господарського договору особливу увагу необхідно приділяти його суттєвим умовам. Головними ознаками суттєвості господарського договору як об'єкта бухгалтерського спостереження є його предмет, ціна, форма розрахунку та санкції при порушенні умов договору.

Недостатньо вирішеними залишаються питання оцінки довгострокової заборгованості, яка виникає у момент складання балансу. Однією з основних проблем, що виникають при вилученні безнадійної заборгованості, є визначення часу, коли необхідно здійснювати її списання на відповідні витрати. У міжнародній практиці існують два методи списання безнадійних боргів: метод прямого списання і метод нарахування резерву. Резерв сумнівних боргів є найбільш часто використовуваним з оціночних резервів, і порядок його створення та використання породжує чимало суперечок.

Розрахункові операції між контрагентами необхідно реєструвати одночасно зі змінами майнового (матеріального) та фінансового стану підприємства, що виникають внаслідок виконання сторонами договірних зобов'язань, і є підставою для бухгалтерських записів на рахунках бухгалтерського обліку.

З метою покращення якості інформації та підвищення рівня її відповідності вимогам управління до складу елементів облікової політики суб'єктів підприємницької діяльності доцільно застосовувати наступні методи обліку і контролю розрахунків між контрагентами:

- 1) здійснювати облік договорів на позабалансових рахунках;
- 2) підвищити вимоги щодо змісту та оформлення первинних документів з обліку надходження запасів на підприємство від постачальника, а також запровадити уточнення товарної первинної документації відповідно до аналітичного обліку;
- 3) запровадити необхідність документування фактів форс-мажорних обставин з метою достовірного відображення їх наслідків в обліку;
- 4) удосконалити організацію внутрішнього контролю розрахунків, що передбачає ведення журналу оперативного контролю господарських договорів товарного змісту.

Здійснення господарських операцій та їх документування є складовою методу бухгалтерського обліку та першою ланкою обліку в практичній діяльності підприємства. Тому дослідження в напрямі вдосконалення

документування слід здійснювати у цих двох основних напрямках – теоретичному та практичному.

Відповідно статті 9 п. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій. Первинні документи складаються на бланках типових форм, затверджених Державним комітетом статистики України, а також на бланках спеціалізованих форм, затверджених міністерствами та відомствами України. Крім зазначеного Закону, порядок виготовлення, складання та використання бланків первинних документів регулюється Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку.

Практика документування господарських операцій передбачає нормативні вимоги на рівні державного регулювання та певний рівень стандартизації і регулювання на рівні підприємства. Не порушуючи вимоги чинної нормативно-правової бази, доцільно дещо оптимізувати бухгалтерський облік розрахунків між контрагентами та їх документальне відображення. Так, на сьогодні відсутній поточний систематизований облік претензій. Це ускладнює контроль за правильністю розрахунків з контрагентами, призводить до прострочення оплати та інших порушень умов договору.

З метою оперативного і поточного контролю доцільно розробити і застосовувати картку оперативного обліку, записи до якої регулярно здійснюватиме бухгалтер за розрахунками з контрагентами. Підставою для відображення в картці є розрахунково-платіжні і банківські документи. Ведення картки оперативного обліку потребує незначних додаткових затрат праці облікового персоналу, але значно підвищує контрольні функції обліку розрахунків між контрагентами, попереджаючи можливі штрафи за порушення розрахункової дисципліни.

Реєстри синтетичного і аналітичного обліку, які застосовуються на підприємстві, за своєю структурою не відповідають потребам і вимогам нової системи бухгалтерського обліку, тому їх потрібно пристосовувати або змінювати. Пошук більш досконалих форм реєстрів синтетичного та аналітичного обліку і порядку запису в них, має бути спрямований на посилення контрольно-аналітичних можливостей обліку, його спрощення і скорочення затрат праці, часу та коштів. Зокрема, реєстри обліку мають бути побудовані таким чином, щоб за їхніми підсумками можливо було скласти звітність, не вдаючись до додаткових вибірок.

Таким чином, оптимізація документів первинного обліку та внесення корективів у реєстри аналітичного і синтетичного обліку розрахунків з контрагентами дозволить дещо знизити затрати праці облікового апарату, скоротити кількість облікових документів, підвищити якість обліково-економічної інформації, що забезпечить сприятливі умови для господарської, управлінської та виробничо-фінансової діяльності підприємства.